

Date: 1st October-2026

**BUDJET TASHKILOTLARINING MOLIVAVIY NAZORAT TIZIMIDA
ICHKI AUDITNING XUSUSIYATLARI**

Eldor Islomov

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Bugungi kunda moliyaviy resurslardan foydalanish jarayonlarini muntazam ravishda tekshirib borish natijasida ichki audit mablag'larining maqsadli sarflanishini ta'minlaydi va moliyaviy intizomning mustahkamlanishiga ko'maklashadi. Tashkilotda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan moliyaviy xatolar, suiiste'molliklar va firibgarlik holatlarini erta aniqlash imkoniyati mavjud bo'lgani sababli, ichki audit moliyaviy xavflarni kamaytirishda muhim nazorat mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi. Ichki auditorlar tomonidan amalga oshiriladigan monitoring va tahlil ishlari moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini oshirishi bilan bir qatorda, manfaatdor tomonlar uchun taqdim etilayotgan axborotning haqqoniyligini ham ta'minlaydi. Korxona yoki tashkilotda ichki nazorat tizimining samaradorligi muntazam ravishda baholab borilgani uchun, mavjud kamchiliklarni bartaraf etish va boshqaruv qarorlarini takomillashtirish imkoniyati kengayadi. Moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish jarayonida ichki audit nazorat tartib-taomillarining amalda qanday ishlayotganligini tekshiradi hamda ularning samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi. Tashkilot faoliyatida risklarga asoslangan yondashuvdan foydalanish zarurati ortib borayotganligi sababli, ichki audit risklarni aniqlash, baholash va boshqarish tizimining muhim elementi sifatida faoliyat yuritadi.

Ichki audit tizimi davlat byudjeti mablag'larini samarali boshqarish vositasi bo'lib, tashkilotning umumiy faoliyati, moliyaviy barqarorligi va qonunlarga rioya etishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, audit jarayonlari orqali tashkilotdagi operatsion va moliyaviy xatolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish uchun amaliy chora-tadbirlar ishlab chiqiladi. Shu jihatdan ichki audit tizimi nafaqat nazorat vositasi, balki tashkilotning strategik rivojlanishiga xizmat qiladigan muhim mexanizmdir⁴.

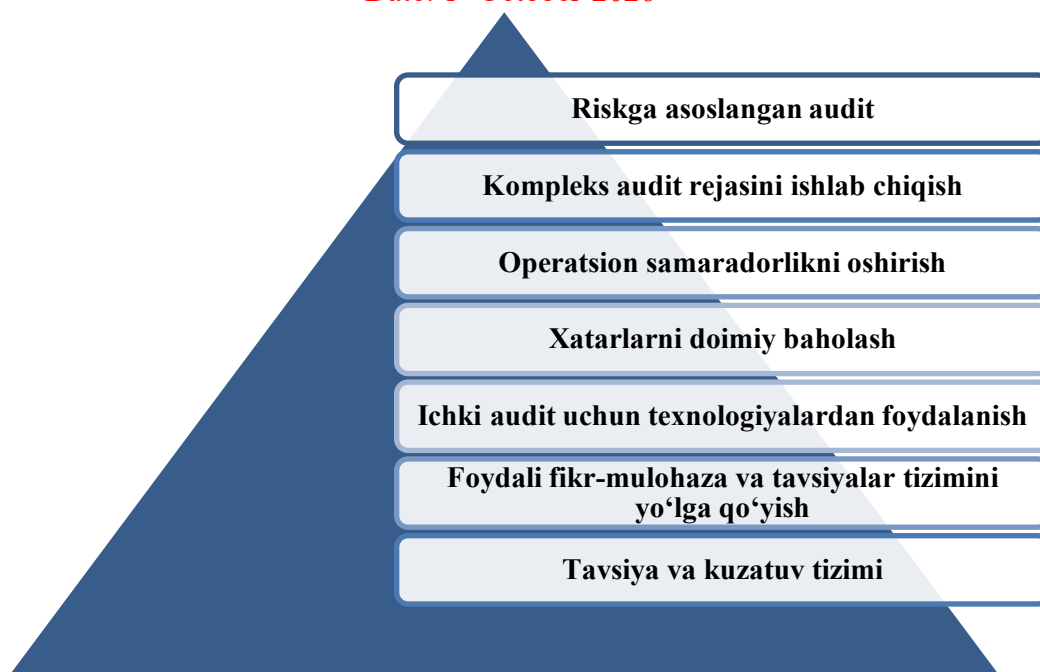
Bugungi kunda respublikamizda mavjud davlat moliyaviy nazorati tizimi asosan tashqi moliyaviy nazoratdan iborat bo'lib, vakolatli organlarning alohida bo'linmalari, jumladan, O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Soliq qo'mitasi, Bosh prokuratura, o'z vazifalari doirasida davlat moliyaviy nazoratini amalga oshiradi⁵. Budget tashkilotlarida ichki auditni samarali joriy etish uchun bir nechta muhim usullar va yondashuvlar qo'llaniladi. Bu usullar ichki audit tizimining amaliyotini takomillashtirish va tashkilotning moliyaviy samaradorligini oshirishga yordam beradi. Quyida ichki auditni joriy etishning asosiy usullari yoritiladi (1-rasm).

⁴ Omonova Z. (2023) INTERNAL AUDIT SYSTEM IN BUDGET ORGANIZATIONS: ENSURING ACCOUNTABILITY AND EFFICIENCY.

<https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/6814> (Accessed: 9 October 2024).

⁵ Mehmonov S.U. (2022) "FORMATION OF INTERNAL AUDIT REPORTS AND RECOMMENDATIONS IN BUDGET ORGANIZATIONS", pp. 469–472.

Date: 1st October-2026

1-rasm. Ichki auditni joriy etishning asosiy usullari⁶

Davlat tashkilotlarida moliyaviy nazoratni shakllantirish bugungi kunda har bir mamlakatda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda samarali tizimni yaratish davlat tashkilotlarida moliyaviy mexanizmlar ishlashini ta'minlab beradi. Davlat tashkilotlarida moliyaviy nazoratni shakllantirish budjet mablag'laridan samarali foydalanishga imkoniyat yaratadi. Shu sababli so'nggi yillarda mamlakatimizda ham davlat tashkilotlarida moliyaviy nazoratni yaxshilash bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Davlat budjeti xarajatlarining samaradorligini yanada oshirish va davlat moliyaviy nazorati organlari faoliyatini takomillashtirish to'g'risida" 2022-yil 14-fevraldagi PQ-128-son Qarorida bir qator jihatlarga alohida e'tibor qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Davlat budjeti xarajatlarining samaradorligini oshirish, budjet qonunchiligi buzilishining profilaktikasini kuchaytirish va masofaviy moliyaviy nazoratni kengaytirish, shuningdek, davlat moliyaviy nazorati organlari faoliyatini takomillashtirish maqsadida moliyaviy nazoratni tashkil etuvchi tashkilotlar birinchi navbatda quyidagi yo'nalishlarda budjet qonunchiligi buzilishining profilaktikasiga alohida e'tibor qaratishi belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi bilan birgalikda "Elektron nazoratchi-taftishchi" dasturiy majmuasining yaratishi lozimligi belgilangan. Unga ko'ra birinchi bosqichda, ya'ni 2022-yil 1-sentabrga qadar vazirlik va idoralar bilan real vaqt rejimida axborot almashinuvi orqali budjet qonunchiligini buzish xavfini tahlil qilish maqsadida Iqtisodiyot va moliya vazirligi vazirligining moliyaviy nazorat ma'lumotlari bazasini ishga tushirish ta'kidlangan. Ikkinchi bosqichda, 2023-yil 1-yanvarga qadar davlat moliyaviy

⁶ Козырин А.Н. Финансовый контроль. // Финансовое право: учебник. / Под ред. проф. О.Н. Горбуновой. – М.: Юрист, 1996. С.48.

Date: 1st October-2026

nazorati ob'ektining muayyan davr uchun ayrim masalalar bo'yicha faoliyatini nazorat qilish (mavzuli nazorat) modulini yaratish belgilangan. Bunda dasturiy majmuani ishlab chiqish va joriy etish bilan bog'liq xarajatlar O'zbekiston Respublikasining respublika budjeti hisobidan moliyalashtirilishi qayd etilgan.

Qonunchilikda belgilangan asoslarga ko'ra, budget tizimi budgetlari mablag'lari hisobidan amalga oshirilgan qurilish obyektlarida nazorat o'lchovi o'rnatilishi ta'kidlab o'tilgan. Qurilish qiymati 10 mlrd so'mgacha bo'lgan ob'ektlarda, ya'ni qurilishda nazorat o'lchovini o'tkazish huquqiga ega bo'lgan vakolatli tashkilotlarni jalb qilgan holda hamda qurilish qiymati 10 mlrd so'mdan yuqori bo'lgan obyektlarda Davlat moliyaviy nazorati inspeksiyaning qurilish ob'ektlarida nazorat o'lchovini amalga oshirish boshqarmasi tomonidan amalga oshiriladi.

Xulosa sifatida qayd etish lozimki, O'zbekistonda ichki audit moliyaviy nazorat tizimining ajralmas elementi sifatida budget mablag'lari va davlat aktivlaridan oqilona foydalanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq ayrim tashkilotlarda ichki audit faoliyatining mustaqilligi, risklarni baholash mexanizmlari va audit natijalaridan boshqaruv qarorlarini qabul qilishda foydalanish darajasi yetarli emas. Shu sababli ichki audit xizmatlarining institutsional mustaqilligini kuchaytirish, ularning bevosita yuqori boshqaruv organlariga hisobot berish tizimini joriy etish hamda xalqaro standartlar asosida faoliyat yuritishini ta'minlash maqsadga muvofiqdir.

